

KARL RISTIKIVI 100

KONVERENTSI TEESID

16.–17. oktoober 2012

Korraldajad: Karl Ristikivi Selts, Eesti Kirjandusmuuseum,
Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Eesti Kirjanduse Teabekeskus, Eesti Kirjanike Liit.

Konverents on seotud sihtfinantseeritavate teadusteamadega „Kultuuriloo allikad ja kirjanduse kontekstuaalsus” (SF0030065s08) ja „Autogenees ja ülekanne: Moodsa kultuuri kujunemine Eestis” (SF0230032s08); uurimisgrandiga „Eesti kirjanduse pingeväljad 1956–1968: ideoloogiad, institutsioonid ja baastekstid Nõukogude ja paguluse kontekstides” (ETF 9160) ning riikliku programmi „Eesti keel ja kultuurimälu” projektiga „Friedebert Tuglase, Marie Underi ja Artur Adsoni vaimne pärand” (EKKM09–157).

Toetajad: Eesti Kultuurkapital, Tartu Kultuurkapital, Kultuuriministeerium, Soome Instituut, Tallink, EAS.

Konverentsi korraldustoimkond:

Rutt Hinrikus
Janika Kronberg
Marin Laak
Brita Melts
Elle-Mari Talivee
Kadri Tüür
Jaan Undusk

Karl Ristikivi 100. Konverentsi teesid.

Toimetajad: Elle-Mari Talivee, Kadri Tüür
Kujundus ja küljendus: Kalle Müller
ISBN 978-9949-490-32-5 (trükis)
ISBN 978-9949-490-33-2 (pdf)

Karl Ristikivi Selts
Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus
Tartu 2012

KONVERENTSI AJAKAVA

TEISIPÄEV, 16.10.

Konverentsipäev Tartus Eesti Kirjandusmuuseumi saalis.

11.00–12.15

Avasõnad. Tõnu Tepandi.

Janika Kronberg **Tagasivaade Ristikivi sajandile.**

Enn Lillemets **Kas kojaisand on kodustatud? Päevaraamatuehitaja Karl Ristikivi.**

Sakarias Leppik **Mõnda Ristikivi hardusest.**

Juhatab Janika Kronberg.

12.30–13.45

Eva Lepik **Ristikivi looming kui tekstiline tervik.**

Brita Melts **Ristikivi Vahemere-ruum.**

Krista Keedus **Dante Alighieri „Jumaliku komöödiaga” seostuvad geograafilised motiivid Karl Ristikivi ajaloolises sarjas.**

Juhatab Sirje Olesk.

15.00–16.15

Cornelius Hasselblatt **Ristikivi isamaatus kui arusaamatus.**

Külliki Kuusk **„Keegi pole mind kunagi tundnud, mitte keegi peale ühe naise, keda ma kunagi ei ole näinud.”**

Kadri Tüür **Karl Ristikivi loomade kujutajana.**

Juhatab Rutt Hinrikus.

16.30–17.45

Lauri Kärk Eesti film kohtub eesti kirjandusega: Karl Ristikivi.

Loone Ots Roosi kavaler – roosi teema Karl Ristikivi loomingus ja

Richard Strauss „Roosikavaleri” motiivid tema romaanides.

Tiina Kirss Ristikivi ja Kafka. „Hingede öö”.

Juhatab Kadri Tüür.

18.30

Kirjanduslik teisipäev Tartu Kirjanduse Majas, vinoteegis Reserva.

Jaan Kaplinski ettekande lugemine: **Ristikivi luule jõuväljas.**

Ansambel „Põlev Ristikivi”.

Raamatuesitlus: „Karl Ristikivi teekonnad” (kirjastus Go) ja „Lõhkemata pomm. Pimenägemine” (LR).

KOLMAPÄEV, 17.10.

Konverentsipäev Tallinnas Kirjanike Maja musta laega saalis.

11.00–12.30

Jaan Undusk **Avasõnad**. Maie Kalda tervituslähitus.

Rutt Hinrikus **Kirjutamata Ristikivi. Käsikirjade lummus.**

Õne Kepp **Rohtaed ja Arkaadia. Aeg maastikus.**

Jaan Undusk **Mälukaotuskirjandus. K. Ristikivi ajaloolisest proosast.**

Juhatab Janika Kronberg.

12.45–14.15

Marek Tamm **Karl Ristikivi kirjutamata teosed.**

Tiit Aleksejev „**Viimse linna**” Akkon.

Aarne Ruben „**Viimne linn**” ja templirüütlike folkloorne pärimus.

Juhatab Elle-Mari Talivee.

15.30–17.30 RISTIKIVI TÕLKIJAD

Jean Pascal Ollivry **Eksperiment** käoga.

Peeter Puide **Mõni sõna Karl Ristikivi luule tõlkimisest rootsi keelde.**

Tarah Montbélialtz **Christiquieu de toutes les Estonies** (ehk Eestide
Ristikivi ehk üle-eestiline Ristikivi).

Ljudmilla Kokk (Simagina) **Kogemusi Ristikivi tõlkimisest vene
keelde.**

Ümarlauas osalevad ka Nora Rác ja Nadja Pchelovodova.

Juhatab Peeter Puide.

18.00

Kirjanduslik kolmapäev musta laega saalis.

Enn Nõu **Isiklikest kohtumistest Karl Ristikiviga** (film/ettekanne).

Jean Pascal Ollivry ja Helena Tulve: „**Sõnajalad**”.

Tõnu Tepandi.

Ansambel „Põlev Ristikivi”.

Janika Kronberg

TAGASIVAADE RISTIKIVI SAJANDILE

16-aastane Karl Ristikivi kirjutas oma esimeses proosapaljas pühendumisest kunstile ja kunsti nimel eraelust loobumisest.

1935. sai ta esimese tunnustuse – kirjastuse „Loodus” noorsookirjanduse I auhinna lasteraamatu „Lendav maailm” eest. Auhinnad said ka järgmised kolm lasteraamatut.

1938. järgnes „Looduse” romaanivõistluse I auhind romaanile „Tuli ja raud”, mida tunnustas ka A. H. Tammsaare.

Peatselt paotusid tõlkevõimalused soome keelde.

1953. ilmus modernistlik erakromaan nii Ristikivi loomingus kui ka eesti kirjanduses – „Hingede öö”.

1961.–1976. ilmus kirjaniku monumentaalse põhiteosena ajalooaineline romaanisari.

1972. ilmus Ristikivi ainuke luulekogu „Inimese teekond”, mis täies mahus on ilmunud veel kahes kordustrükis. Luulekogu on tervikuna tõlgitud soome, vene, prantsuse, udmurdi, mari, komi, mordva ja ungari, suures osas ka hollandi keelde ning neis keeltes ka avaldatud. Käsikirjas on tõlge rootsi keelde ja pooleli tõlge saksa keelde.

1961. ilmus omaette raamatuna esimene Karl Ristikivi biograafia Arvo Mägi sulest.

1982. tegi Helgi Ebber Ristikivi sünniaastapäeva tähistavate näitustega esimese katse rajada Karl Ristikivi muuseumi; algatus lämmatati ideoloogilistel kaalutlustel.

1987. tähistati Ristikivi 75. sünniaastapäeva suure kahepäevase konverentsiga, millest ühtlasi sai alguse pagulaskirjanduse tulek kodumaale ning selle järjekindlam uurimine ja väljaandmine.

1987. korraldas muinsuskaitseelts „Tõru” eesotsas Trivimi Vellistega Arseni Mölderi loodud bareljeefi paigaldamise Ristikivi viimasele elukohale Eestis, Hermannini 18 asuval majale Tartus. Varblas avati kirjanikule mälestuskivi ja Juurika talu elumaja seinale paigaldati mälestustahvel.
1987. otsustas Tartu linnavalitsus asutada kirjaniku viimases elukohas Eestis Tartu linnamuuseumi filiaalina Karl Ristikivi muuseumi. Muuseum avati 16. oktoobril 1991. Tänapäevaks on muuseum tegevuse lõpetanud, kuid kirjaniku autoriõigustele ja pärandile toetudes haldab ruume kokkuleppel Tartu linnavalitsusega Karl Ristikivi Selts.
1991. ilmus Endel Nirgi Ristikivi-biograafia „Teeline ja tähed”.
1992. valmis Indrek Kanguri, Vallo Kepi ja Janika Kronbergi kultuurilooline dokumentaalfilm „Taskus hoitud liblikad”. Ilmus Anne Valmase ja Vallo Kelderi koostatud Karl Ristikivi personaalnimestik.
2002. ilmus prantsuse keeles „Inimese teekond”, tõlkija Tarah Montbélialtz.
2005. ilmus prantsuse keeles „Põlev lipp”, tõlkija Jean Pascal Ollivry.
2008. ilmus trükkis Karl Ristikivi päevik.
- 2012: suurem osa Ristikivi loomingust on ilmunud vene keeles, enamasti Ljudmilla Simagina tõlkes (teisi tõlkijaid – Olga Nael, Boriss Baljasnõi). Esmakordselt ilmuvad trükkis Ristikivi rootsi keeles kirjutatud kuuldemängud.
- Mida uut on meil lisada retseptioonile ja ka loominguga seostuvalle isikuloole? Ettekandes otsin Ristikivi loomingust ühe talle olulise inimese jälgi.

Enn Lillemets

KAS KOJ AISAND ON KODUSTATUD?

PÄEVARAAMATUEHITAJA KARL RISTIKIVI

Koda ja kodu on meie keele- ja vaimuruumis lähedased sõnad ja kauged mõisted. Nende ühisosa võib olla suur, kuid mõnel juhul ei pruugi seda ka üldse olla. Juba Friedrich Reinhold Kreutzwald oma „Kalevipojas” (1857–1961) luuletas: *kaugelt näen koda kasvamas*. Kreutzwald nägi koda, aga Miina Härma neid sõnu lauluks seades – või keegi teine – kodustas koja ära, asendas koja koduga. Ja nii ongi pääsenud laialt levima kodustatud ja tasandatud variant – *kaugelt näen kodu kasvamas*.

Harva juhtub maailmakirjanduseski, et üks klassikuks arvatud kirjaniku peateoseist ilmub üle kolmekümne aasta pääle autori surma. Karl Ristikivi kapitaalset „Päevaraamatu. 1957–1968” (2009) võib ilma südametunnistuse vaevata lugeda tema peateoste hulka. Päevaraamat avab Ristikivi loominguga kui terviku eri tahke sarnaselt romaaniga „Hingede öö” (1953) või ainsa luulekoguga „Inimese teekond” (1972). Need raamatud kerkivad kojana või kantsina või kindlusena tema muu loominguga taustal ja kohal.

Mis koda see on, mida ehitab Ristikivi? Kas see on õige mehe koda? Kes on tegelikult selle koja isand? Ehituse uurimine, selle sisse piilumine pakub pinget, rahuldust ja ängi ühtaegu. Korrused ja ruumid, ukсед ja aknad. Käigud, trepid ja panipaigad. Lõhnad ja vaatenurgad. Hoidised ja hinged. Riknenud või terved. Kas saab mõne ukse lahti või jäävad need enamasti suletuks? Kas ukсед avanevad ainult hingede poolt või kuidagi teisiti? Selle suure päevaraamatuehituse lisaruumid on aastaid varem kirja pandud „Kirjanduslik päevik” (2000) kui võõrus ja aastaid hiljem sündinud „Rooma päevik” (1976) kui veranda. Kas kojaisand ikka on kodustatud ja kas kõik teed ikka viivad Rooma, seda on mõnus küsida. Isegi siis, kui ei mõista õigesti vastata.

Sakarias Leppik

MÕNDA RISTIKIVI HARDUSEST

Käsitlen põgusalt Karp Ristikivi suhet religioossesse hardusse, samuti tema isiklike usulisi vaateid nii ortodoksses kontekstis kui kristluses laiemalt. Ettekanne vaatlleb Karp Ristikivi kui inimest, kelle jaoks isiklik usk ei ole midagi erakordset, vaid loomuldasu elukorraldust suunav ja kujundav.

Eva Lepik

RISTIKIVI LOOMING KUI TEKSTILINE TERVIK

Karl Ristikivi päevaraamatut lugedes saame pildi erakordselt üksildasest inimesest, pagulasest *par excellence*. Suure üksiklase looming seevastu on vägagi terviklik ning intertekstuaalsete viidete kaudu seotud Euroopa kultuuriloo ja selle alustekstidega – piibel, rüütliromaanid, kurtuaasne kirjandus, Dante, Bach. Samuti võib Ristikivi loomingut tervikuna silme ees hoides näha suurt hulka püsivaid motiive, mis ilmuvad juba tema noorpõlvekatsetustes ja kanduvad teosest teosesse. Ühtsust loovaks faktoriks on ka implitsiitse autori kuju, mille põhijooned on läbi Ristikivi üsna mahuka loominguga peaaegu muutumatud.

Neist korduvatest elementidest ja selgelt tajutavast autoripositsioonist kujuneb Ristikivi looming kui terviktekst.

RISTIKIVI VAHEMERE-RUUM

Karl Ristikivi esimene reaalne kokkupuude Vahemeremaadega, tema ajaloofilosoofiliste teoste olulisima piirkonnaga leidis aset 1956. aastal Itaaliat külastades. Ent viiteid Vahemere-ruumile võime kirjaniku loometeel näha juba „Rohtaia” (1942) Juulius Kilimiti antiigi-ihaluses ning unistustes Hellase asuursinisest taevast, loorberitest ja küpressidest, tema mõttelistes uitamistes Eleusise hiites. Nende igatsuste sihiks on Arkaadia kui sümboolne ruum, saavutamatu ideaalmaastik. Selles on tunda hellenismi vaimu, mitte aga Peloponnesose poolsaare loodusliku alg-Arkaadia geograafilist eripära.

1958. aastaks on Ristikivi leidnud oma Arkaadia – kuid mitte Hellasest, vaid Itaaliast, nagu tunnistavad reisikirja „Itaalia capriccio” lõpulõigud. Ometi oli palju rändava kirjaniku edasiste reisisihtkohtade seas sagedamini hoopis Kreeka. Aastatel 1960–1973 käis Ristikivi seal lausa üksteist korda ja üldse mitte loomingulistel põhjustel, sest tema teostes ei kannu Kreeka maastik just erilist tähendust, ehkki leidub üksikuid näiteid (nt peategelase sünnimaa „Viimses linnas” ja lahingumaastik „Surma ratsanikes”, ka Rhodose ning Korfu esinemine paaris teoses). Itaaliasse jõudis kirjanik elu jooksul viiel korral, seda ka loominguga seoses: Itaalia kohanimedid leiame „Põlevas lipus”, „Surma ratsanikes”, „Mõrsjalinikus”, „Nõiduse õpilases”, „Õilsates südames”, „Rooma päevikus”. Ristikivi teoste peategelased ei ole enamasti itaallased, ammugi mitte kreeklased, isegi, kui nad on Kreekas sündinud. On siiski tähelepanuväärne, et paaril korral esinevad kreeklased peategelaste oluliste teekaaslastena (eriti Korfult pärit Nikeforos „Imede saares”). Milline võiks olla nende

seos Ristikivi Kreeka-reisidelt leitud sõpradega? Kas üldse ja millist mõju võis Ristikivile avaldada Kreeka maastik? Kas Itaaliast leitud Arkaadia jäi püsima „Rooma päevikuni”?

Hiljem lisandusid Ristikivi Vahemeremaade-reisidesse ja sealt edasi teostesse mitmed muudki sihtkohad, nagu Hispaania ja Palma de Mallorca. Vähem tähtsad ei ole ka Akkon või Küpros, kuhu looming jõudis enne kirjanikku. Ettekandes mõtisklen siiski põhiliselt Ristikivi Itaalia- ja Kreeka-kogemuste alusel, samuti loomingut, päevikumärkmeid ja reisidelt saadetud postkaarte toeks võttes Vahemeremaade mõjust ja tähendusest Ristikivi kui loomeinimese jaoks. Sest just Kreeka ja Itaalia nii geograafiliste, ajaliste kui ka emotsionaalsete kogemustena võimaldavad Ristikivi Vahemere-ruumis näha kirjaniku omailma kui reaalse maastiku vaimset analoogi.

Krista Keedus

DANTE ALIGHIERI „JUMALIKU KOMÖÖDIAGA” SEOSTUVAD GEOGRAAFILISED MOTIIVID KARL RISTIKIVI AJALOOSES SARJAS

Karl Ristikivi ajalooline tsükkel moodustab Dante Alighieri „Jumaliku komöödia” eeskujul müütilise hierarhilise struktuuri: paradiis – purgatoorium – põrgu. Vastupidiselt Dante Alighieri viimaseks gooti katedraaliks nimetatud „Jumaliku komöödia” suureneva valguse filosoofiale järjestuvad ajaloolise sarja kolme triloogia romaanid degradeeruvalt. Astmelise struktuuri loomiseks kasutab Ristikivi näiteks degradatsiooni ülevast labasema keelekasutuse ja huumorini, asketismist seksuaalsuse, ühtsusest lõhestatuseni. Paradiisiromaanid on „Põlev lipp”, „Mõrsjalinik”, „Õilsad südamed”. Purgatooriumiromaanid on „Viimne linn”, „Rõõmulaul” ja „Lohe hambad”. Põrguromaanid on „Surma ratsanikud”, „Nõiduse õpilane” ja „Kahekordne mäng”. Ettekandes vaatlen „Jumaliku komöödiaga” seostuvate geograafiliste motiivide osa ajaloolise sarja ja selle astmelise struktuuri tekkes.

„Jumaliku komöödia” lehtrikujulises ja kivises põrgus valitseb igavene öö ning aega mõõdetakse kuu abil. Lõunapoolkeral keset ookeani asuval purgatooriumi mäel esineb juba elusloodus, toimub öö ja päeva vaheldumine. Purgatooriumi tipus asub maise paradiisi aed ehk Eeden, mida Dante samastab kristliku impeeriumiga. Maist paradiisi ümbritseb tulevöö. Taevase paradiisi moodustavad valgusküllased sfäärid. Ainult põrgu ja purgatoorium on võrreldavad maiste maastikega.

Ajaloolises sarjas mängivad astmelisuse tekkel kaasa erinevad geograafilised regioonid ja aastaajad. Paradiisiromaanide tegevus leiab aset päikesest säravas Itaalias ja suvises Londonis. Alumiste tasandite

romaanides (välja arvatud „Viimne linn” ja „Surma ratsanikud”) liigub tegevus põhjapoolsematesse maadesse. Näiteks põrguromaanis „Kahekordne mäng” toimub tegevus Kopenhaageni talvise hämaruses.

Ajaloolises sarjas leidub palju variante purgatooriumi mäe ja selle tipus oleva Eedeni aia/kristliku impeeriumi motiivist. Tsükli romaanide maist paradiisi sümboliseerivad aiad või regioonid on ümbritsetud takistustega, nagu „Jumaliku komöödia” Eedeni aed. Sarja tegelaste teekonna eesmärgiks on sageli mingi linn või maa (Rooma, Cordoba, Jeruusalemm, Wales, Ameerika), mis seostuvad maise või taevase paradiisi, kodu, teispoolseusega. Põrguga assotsieeruvad ajaloolises tsüklis kõrb ja org.

Olulisi motiive tsükli lahtimõtestamiseks „Jumaliku komöödia” võtmes annab „Imede saar”, milles kujutatud Allotria saarega seostuvad nii maine paradiis, purgatoorium kui ka põrgu. Näiteks sõidavad „Põrgu” XXVI laulus teadmishimuline Odysseus ja tema kaaslased otse läände, tundmatule ookeanile, kus nad näevad kõrget mägist saart – purgatooriumi. Kuid Jumal ei soovi, et patused seiklejad sinna jõuaksid ja laseb tõusta tormi, mis uputab aluse. „Imede saares” sõidavad tegelased Atlantise otsingul otse läände ja jõuavad Allotriale. Saare elanike valduses on arenenud tehnika, millega nad võivad võõraid laevu põhja lasta.

Paradiisiromaanides „Põlev lipp” ja „Mõrsjalinik” on üks kristliku impeeriumi idee kandjaid Rooma kõrval Toskaana linn Siena. „Põlevas lipus” võtab Siena hertsog Konradini vastu kui oma keisrit. Siena on ka „Mõrsjaliniku” peategelase, pühak Katariina kodupaik. Konradin sümboliseerib impeeriumi, Katariina kirikut. „Õilsates südames” on „püha linna” ja „maise paradiisi” ironiliseks vasteks London ja Savonarola diktatuuri all vaevlev Firenze.

Sarnaselt „Jumalikule komöödiale”, kus põrgu on paradiisi äraspidine peegelpilt, esinevad „Surma ratsanikes”, „Nõiduse õpilases” ja „Sigtuna

värvate” (triloogiate vaheline romaan) novellis „Ilus sõnn” pahupidised maised paradiisid. „Nõiduse õpilases” leiduv maine paradiis, vampiiride metsik Transilvaania kätkeb otseviiteid Dante taevalikule ja maisele paradiisile.

Cornelius Hasselblatt

RISTIKIVI ISAMAATUS KUI ARUSAAMATUS

Ettekandes käsitletakse Ristikivi ainsat luulekogu „Inimese teekond”. See ilmus 1972. aastal, ent suurem osa luuletustest oli juba varem, viiekümnendatel, publitseeritud ajakirjas „Tulimuld”. Ettekande hüpotees on, et nõndanimetatud „isamaatust” kui põhilist eksiilikogemust või -tunnetust ei saa neist luuletustest välja lugeda. Ometi on Ristikivi-retseptioon alati just nimelt tema isamaatust rõhutanud. Selline tõlgendus põhineb siiski mitte tema luule analüüsil, vaid üksikute luuleridade esiletõstmisel ja ületõlgendamisel ning üldisel teadmisel, et autor elas neid luuletusi kirjutades väljaspool Eestit. Ettekandes püütakse näidata, kuidas Ristikivi luule lähemast ja sügavamast vaatlusest ilmneb, et luuletaja oli arvatavasti kosmopoliitsem kui seni arvatud.

Külliki Kuusk

„KEEGI POLE MIND KUNAGI TUNNUD, MITTE KEEGI PEALE ÜHE NAISE, KEDA MA KUNAGI EI OLE NÄINUD.”

Tsitaat pärineb romaanist „Mõrsjalinik”, kus krahv Aguto ütleb need sõnad Katarina da Siena iseloomustamiseks. See lause lõpetab Aguto pihtimuse ja kõlab seepärast sügavama poeetilise üldistusena. Karl Ristikivi loomingu kontekstis toimib see aga allegoorilise, mitmekihilise kujundina tema naistegelaskujude kohta.

Romaan „Mõrsjalinik” jutustab Katarina da Siena kui Püha Neitsi tähelepanuväärsest rollist katoliiklaste hulgas ja kristliku perekonna, vaimsete poegade ja tütarde, õdede ja vendade koondumisest tema ümber. Kristuse pruudina pühendus Katarina jäägitult tema teenimisele. Ristikivi on romaani autorina andnud „hääle” paljudele neist vaimse perekonna liikmetest. Märkamatu kujuneb romaan samuti üheks „hääleks” Katarina da Siena suhtes, Ristikivi asetub autorina ka ise tema vaimse poja või venna rolli. „Mõrsjaliniku” puhul on Eva Lepik varemalt (vt Eva Lepik, Kangelane ja autor: Karl Ristikivi „Mõrsjalinik” Mihhail Bahtini uurimuse „Autor ja kangelane esteetilises tegevuses” taustal. *Hortus Semioticus*, nr 1, 2006) rõhutanud selle autobiograafilisust, tegelaskuju loomine on kui autori peeglist vaatamine.

Võimsa naispühaku eelegilise portree kõrval leidub Ristikivi loomingus teinegi nägemuslik naise koondkuju. Juba enne „Mõrsjalinikut” (1965) oli tal valminud poeetiline tsükkel „Varjumäng” (u 1950. aastate I pool, ilmunud 1972), mälestuslik nn stseenide jada filminäitlejannast, mille oli inspireerinud autori kinoskäik. Filmižanri poetikal oli küllap stimuleeriv mõju Ristikivi visuaalsele tajule. See luuletsükkel põhineb teatud hingeseisundil, mida iseloomustab ilmeka märksõnana

tsükli keskne *varju*-motiiv (*varjumäng* – *varjupilt* – *peegeldus* (ka: *varjukaetis*)).

Vari ja sellega seonduv piirjoonte ähmasus, määramatus, tinglikkus seostuvad mingi nägemusliku või illusoorse ruumiga, autori kaemusliku hingeseisundiga, mis on ajendanud ka „Mõrsjalniku” Katarina tegelaskuju sündi. Nägemuslik, projektiivne mina-ruum on olemuselt võrreldavgi *varjumänguga*. Autori nägemiskogemusest sõltuvad tegelase selgemad või ähmasemad piirjooned ning tema (autori-)lähedus ja -kaugus. Siit võiks eeldada, et „Varjumängus” esitletud naisekuju kannab eneses sarnaseid autobiograafilisi jooni, st kristlikku õe ja venna või ka ema ja poja suhet, nagu see (hinge)sugulasliku paralleelina tekkis autori ja Katarina tegelaskuju vahel „Mõrsjalnikus”.

Ristikivi naisekujude nägemuslikkuses on üllatavalt palju sarnast Uku Masingu eeleegiliste luuletuste kaemusliku maailmaga kogus „Udu Toonela jõelt” (1930–1943, ilmunud 1974). Nägemismeele sarnasust on tunnistanud luuletajad isegi, kui kirjavahetuses looditi teineteise ajaloomõistmist. Kahe luuletaja visuaalseid ruume seob teinegi ainevaldkond – film. Masing on kirjutanud 1930. aastatel terve rea filmidest inspireeritud luuletusi, kus keskmes filminäitlejannad: „Reri”, „La Jana”, „Cathleen Burke”, „Goesti Poetoe Aloes”. Nimetatud naisekujud on kui allegoorilised vasted autori erinevatele nägemisviisidele. Masingu Sumeri-teemalistes kujutluspiltides Ninannast ja kasuõe mälestuseks kirjutatud itkulises pöördumises „Helmile” nihkuvad autori kujutlused aga uuele kogemuslikule tasandile. Ruumiliselt võiks seda mõista nõnda, et illusoorsus asendub ilmutuslikkusega ning autori ja tegelaskuju vahel saab aktuaalseks religioosne õe/venna suhe, sarnaselt Siena Katarina tegelaskujule „Mõrsjalnikus”.

Kadri Tüür

KARL RISTIKIVI LOOMADE KUJUTAJANA

Ettekandes võtan vaatluse alla Karl Ristikivi kolm varast lasteraamatut – „Semud” (1936), „Sellid” (1938) ja „Lendav maailm” (1935). Ristikivist lastekirjanikuna on räägitud märksa vähem kui temast romaanikirjaniku või luuletajana. Põhjalikumalt on samu teoseid käsitlenud oma magistritöös Mari Niitra, kes on uurinud loomtegelaste antropomorfiseerimise mehhanisme ja nimesemiootikat Eesti 20. sajandi lastekirjanduses. Lisaks kultuurisemiootilisele käsitlusele võime zoosemiootilisest perspektiivist veel küsida, mil moel on neis lugudes konstrueeritud koerte, kasside ja pääsukeste omailm: kui suure osa sellest moodustab liigiomaste tajude edasiandmine ning mil määral on autor loomade kirjeldustele lisanud inimliigi-spetsiifilisi jooni. Iseäranis „Semude” ja „Sellide” puhul torkab silma antropomorfiseerimisega kaasnev ironiline kõrvalpilk inimeste maailmale.

Loomade kujutajana esindab Ristikivi üldiselt taluinimese positsiooni; tähtis on tööetika ja (kodu)loomade kasulikkuse rõhutamine. Koduringist väljapoole jäävaid loomariigi esindajaid kujutatakse tekstides enamasti ohtlike, salakavalate või lihtsalt vaenulikena. Omaette käsitlemist vääriv teema on loomade vahel valitsevate hierarhiliste suhete kujutus, mis samuti loob ironilisi paralleele EW ühiskonnaelu korraldusega.

Võrdlusmomente loomade kujutamise analüüsil pakuvad teiste hulgas A.H. Tammsaare „Meie rebane”, E. Tammlaane „Laevakoer Tuhk”, R. Rohu loomalood ning mõned 1920.–1930. aastatel ilmunud loomalugude tõlked.

Lauri Kärk

EESTI FILM KOHTUB EESTI KIRJANDUSEGA: KARL RISTIKIVI

Ristikivi filmihuvi on olnud üldteada. Samas pole midagi teada võimalikest kontaktidest eesti filmi ja Ristikivi vahel. Ühest taolisest kontaktist tulebki juttu.

Loone Ots

ROOSI KAVALER – ROOSI TEEMA KARL RISTIKIVI LOOMINGUS JA RICHARD STRAUSSI „ROOSIKAVALERI” MOTIIVID TEMA ROMAANIDES

Roos kui sümbol ilmub Karl Ristikivi romaanides tihti. „Põlevas lipus” esinevad seotult nt punane ja valge roos. Puna-valge värvisümboolika areneb edasi „Viimse linna” johanniidimantlite kirjelduses, varjatumalt ka „Nõiduse õpilase” Dracula-osas ning teiseneb „Surma ratsanikes”. Üks rüütellauliku juhtmotiive „Rõõmulaulus” on mõök roosides. Tähtsaim koht tundub roosil olevat „Kahekordses mängus”, mille tegevus rullub lahti Richard Straussi „Roosikavaleri” palimpsestil, samuti „Rooma päevikus”, milles näeme tegutsevat oletatavaid rosikrutsianiste – hoolimata salaühingu nime algallikast, Christian Rosencreutz'i nimest, kasutatakse rahvaetümoloogilist roosiristlase nimetust vähemalt sama tihti. „Roosikavaleri” mõttelist antiteesi kohtame veel „Rooma päevikus”.

Ettekanne uurib, kuidas võis ooper „Roosikavaleri” sattuda Ristikivi vaatevälja ning inspireerida „Kahekordse mängu” Viini-kihti. Kõne alla tuleb nii Herbert von Karajani dirigeeritud ooperfilm (1962) kui Folke Albeniuse lavastus Stockholmi Kuninglikus Ooperis (1971). Miks muutis Ristikivi ooperi koomilisest bagatellist heroiliseks draamaks? Mis võis tema jaoks olla „Roosikavaleri” tähtsaim sõnum? Kas Jens Buhl on parun Ochs von Lerchenau või hoopis Octaviani alter ego? Kas Irina Orlova on mitte „Böömimaa skandaali” Irene Adler, vaid „Roosikavaleri” Annina parafras? Kas „Kahekordses mängus” võib leida viiteid ka mõnele teisele tuntud ooperile? Ja tähtsaim – kuidas suhtestub „Roosikavaleri” tegelaskonnaga Karl Ristikivi ise?

Punktiirselt viitab ettekande autor ka Ristikivi elu ja ellusuhtumise rööbikutele August Strindbergi omadega ning roosimotiividele Strindbergi sümbolistlikes näidendeis.

Jaan Kaplinski

RISTIKIVI LUULE JÕUVÄLJAS

Tahan rääkida sellest, kuidas minuni jõudis Ristikivi looming ja kuidas see on mind mõjutanud. Ristikivi proosast on meeldinud ennekõike vanemad romaanid nagu „Rohtaed” ja pagulaspõlve teostest „Hingede öö”. Luule aga oli mulle suur ja sügav elamus, mis kestab tänini. Eriti oluline oli mulle „Maa ja rahvas”. Sellest inspireeritult kirjutasin ise ühe pika luuletuse koolipõlves ja saatsin käsipostiga Ristikivile, kes seda ka oma päevaraamatus mõne hää sõnaga nimetab.

Rutt Hinrikus

KIRJUTAMATA RISTIKIVI. KÄSIKIRJADE LUMMUS

Ristikivist leidub palju rohkem käsitusi kui enamiku eesti kirjanike kohta. Eestis järgnes Ristikivi 75. sünniaastapäeva konverentsile igal aastal uusi ettekandeid ja valmis artikleid, ka on valminud väitekirju. Avaldatud on kaks monograafiat (A. Mägi, E. Nirk). Ometi on suure kirjaniku loomingust võimalik leida veel palju läbi kirjutamata teemasid

Endel Nirgi „Teeline ja tähed” (1991) valmis ajal, mil paljud autorile teada paigad ja vajalikud allikad olid ligipääsmatud. Suur monograafia Ristikivist ja tema ajast on kirjutamata.

Kirjutamata Ristikivil on teinegi mõõde. Ristikivi on jätnud oma teostesse ja kirjavahetusse väga palju jälgi teostumata ideedest, teoste embrüotest. Neid leides ja korrastades saame aimu Ristikivi loomingulistest kavatsustest, ehk loomepsühholoogiastki. Ristikivi kirjutamata teosed ümbritsevad valminud teoseid otsekui tühjad pähklikoored tuumakaid.

Jälgi ja vastuseid otsitakse, oletusi tehakse eelkõige Ristikivi arhiivi abil.

Ristikivi paberid asuvad kahes arhiivis, kahes riigis, kahes linnas: Tartus ja Stockholmis. Kodumaale jäänud materjalid on koondatud kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolisse Arhiivi. See arhiiv ei ole eriti suur. Siin on aga ka varaseid avaldamata käsikirju või nende fragmente, olustikulist informatsiooni ja kirju – kokku 130 ühikut. Osa käsikirju läks sõja ajal kaotsi.

Stockholmis Rootsi Riigiarhiivis säilitatavas Balti arhiivis asuvas Karl Ristikivi personaalarhiivis (*Karl Konstantin Ristikivi's arkiv*) on kolm korda rohkem materjali, sest sel eluperioodil oli tal võimalik koguda ja talletada.

Varaste käsikirjade põhjal saab jälgida mõningaid kavatsusi, mille kommentaariks võib tsiteerida Ristikivi ennast: „Ma ei uskunud sel ajal, et oma igapäevasest elust saab midagi kirjutada. Vahepeal peaaegu hakkasin uskuma, aga nüüd jälle ei usu.”

Valminud teoseid, eriti ajaloolisi romaane kommenteerib autor: „Kõik, mis ma hiljem olen kirjutanud niisugust, mida heatahtlikud lugejad on hinnanud, on ühel või teisel viisil minust enesest.”

Ristikivi pagulusperioodi kirjavahetust on üsna hoolikalt kogutud ja olemasoleva epistolaaria hoolikas lugemine avab kirjaniku mõistmiseks ikka veel uusi võimalusi.

Õnne Kepp

ROHTAED JA ARKAADIA. AEG MAASTIKUS

Ettekande aluseks on kaks Karl Ristikivi paguluse algaastatel ilmunud romaani „Kõik, mis kunagi oli” (1946) ja „Ei juhtunud midagi” (1947) ning 1950. aastatel loodud luule. Peamiseks eesmärgiks on soov välja selgitada poeetiline mehhanism, mis muutis 1930. aastate realistliku Ristikivi (Tallinna-triloogia) 1940.–1950. aastatel metafüüsilise maailmavaate kandjaks. Aja metafüüsilisusega Saksa okupatsiooni ajal kirjutatud teostes, mida on piisavalt analüüsitud, haakub pagulase metafüüsiline ruumitaju – ka koht muutub teisiti tunnetatavaks, ebareaalseks. Paguluse esimese 15 aasta jooksul oli Ristikivi ilukirjanduslik looming tagasihoidlik, see oli igas mõttes kohanemise, enda kogumise ja elu ümbermõtestamise periood. Tulemuseks oli uue kronotoobi-tüübi kujunemine ja kasutamine, mis toimub maastiku (või selle detaili) kui ruumi metaforiseerimise kaudu.

Ristikivi loomingu nende aastate tunnetuslik-poeetiline alus on väga ühtne (sellelt lähtub ka murranguline romaan „Hingede öö”). Luules väljendub see looduse keskses rollis – looduskujundi ajaline ja ruumiline universaalsus avaldub ilmekalt hiljem trükivalgust näinud „Inimese teekonnas”. Metafüüsilist ruumi kannavad metafoorid *meri*, *rand*, *saar* ja *vari*, kuid aega tähistav iseseisev metafoorne vaste selles puudub. Pidev ajaspekter, aeg kui sündmuste jada, on asendunud diskreetsete joontega teistes kujundites. Pagulasel puudub reaalne omaks peetud koht ja tema ajatunnetus on pärsitud. Kujunevad (elu)pagulase eksistentsi metafüüsiline atmosfäär, irrealsed maastikud võõras maailmas ja temporaalne vaakum. Metafüüsilised maastikud Ristikivi 1940.–1950. aastate loomingus tähistavad seda helendavat igavikulist lõpmatust, milles rändamist nimetas eesti üks suurimaid prosaiste Inimese teekonnaks.

Jaan Undusk

MÄLUKAOTUSKIRJANDUS.

KARL RISTIKIVI AJALOOLOSEST PROOSAST

Vaatluse alla võetakse habemega küsimus: miks hakkas oma loomingus seni väljapaistvalt Eesti-keskne Ristikivi 1960. aastail kirjutama ajaloolisi romaane, mille tegevuspaik on kaugetel maadel ja tegelased võõramaalased, pöördumata lubadustest hoolimata tagasi Balti ruumi? Sellele vastamisel kasutatakse mälukaotuse ja mälunihke metafoore, millega kirjeldatakse olukorda, kus inimene pärast mälukaotust oma minevikku taastades hakkab pihta hoopis teisest ja sageli kaugemast otsast, töötades läbi mäletamise piirkondi, mis on seni olnud varjul. Et osa mäluainest on trauma tõttu lukustatud või tabu (Eesti), aktiveeruvad eneseidentifikatsiooni avaramad kontekstid (Euroopa), kus rahvuspoliitilised rollimängud ei oma enam otsustavat tähtsust ning võimalik on vabam („kergemeelne”) loov vaim. See lubab Ristikivil omaks võtta ideoloogilisi skeeme, mis eestlaste ajaloo käsitlemisel on vastunäidustatud ning näha ka näiteks „ristirüütli” kui eesti rahvusnarratiivi ajaloolises vaenlasekujus Euroopa narratiivile omast kangelast. Oma viimases romaanis „Rooma päevik” jõuab Ristikivi suure ringiga Balti motiivide ligi.

Marek Tamm

KARL RISTIKIVI KIRJUTAMATA TEOSED

Kirjandusteadlase uurimishorisoni piirab paratamatult olemasolevate kirjandusteoste hulk. Minu ettekanne seab sihiks piiluda selle horisoni taha, esitada üks harjutus kontrafaktilise kirjandusajaloo vallast. Konkreetsemalt huvitab mind küsimus, mida Karl Ristikivi oleks võinud veel kirjutada juhul, kui ta oleks kõik oma kavatsused realiseerinud. Niisiis tulevad vaatluse alla Ristikivi kirjutamata teosed, täpsemalt see vähene teave, mida on õnnestunud tema päevikust ja kirjadest nende kohta kokku kraapida. Ehk ootamatultki on Ristikivi kirjutamata teoste hulk üksjagu ulatuslikum kui kirjutatud teoste oma. Uurijale avaneb tõeline veealune maailm, mis alles ootab igakülgset eritlust. Minu ettekanne piirdub esmajoones selle veealuse ehk väesoleva loomingu kaardistamise ja põgusa iseloomustamisega. Kokku kuulub Ristikivi kirjutamata teoste hulka ligemale poolsada teost, sh üle paarikümne romaani, mitu näidendit, novelli ja luuletust, filmistsenaarium, kirjandusloolisi käsitlusi jms.

Tiit Aleksejev

„VIIMSE LINNA” AKKON

Pärast 1291. aasta kaotust saab Akkonist viirastuslinn – Jeruusalemma kuningriigi keskus tehakse sõna otseses mõttes maatasa. Akkoni taastamine on omaette saavutus, millega Karl Ristikivi kehtestas end ajalookirjanduse meistrina – seda isegi juhul, kui „Viimne linn” oleks jäänud ta viimseks romaaniks. Ettekanne vaatleb tekste, mida Ristikivi kirjutamisel kasutas ja millest ta inspiratsiooni ammutas. Mis võis Akkoni müüride all tegelikult juhtuda ja kui hästi õnnestus autoril ajaloolist tõde tabada?

Aarne Ruben

„VIIMNE LINN“ JA TEMPLIRÜÜTLITE FOLKLOORNE PÄRIMUS

Alates 1095. aastast, mil püha isa Urbanus II „franke” ristosõtta kutsus kuni Lepanto lahinguni 1571. aastal kestis ajajärk, mil tuhanded laevad üle Vahemere seilasid, viies rüütliväge Pühale Maale võitlema. Kuid Püha Maa kujunes eurooplastele ohtlikuks kultuuriliseks misanstseeniks, kus viibijaile hakkasid külge võõrad idamaised mõjud. Ristosõdasid organiseerinud institutsioonid muutusid paranoilisteks ja kõik see viis arveteõiendamiseni templirüütlitega alates 1307. aastast. Seda mainib Karl Ristikivi ka oma „Viimse linna” lõpuosas.

Teekond Jeruusalemmast Veneetsiasse või Marseille'sse (või tagasi) kestis kaasaegsete silmis üüratu aja. Liig pikka seilamist mainib ka Ristikivi oma „Surma ratsanikes”: meresõidul Konstantinoopoli alanud tegutsemispuuduses, mida protagonist ka ise tunnistab, võib näha rüütliromaanide tüüpvormeli *Il ne trevent aventure que a mentovoir face* [Teekond jätkus ilma olulisemate seiklusteta] kaugeid heiaustusi. Igatahes olid rüütlid pika meresõidu ajal täiesti jõude ja aeg sisustati rahvajuttude rääkimisega. Kui laev Vahemere tuultes kõikus, ei saanud sellel viibivad eri rüütliordude liikmed muud teha kui üksteisele lugusid jutustada, kusjuures palgasõdurid läksid tihti ka tülli. Templirüütlike folkloor on erakordselt rikas, selles kajastuvad niisugused tuntud teemad nagu mõõga kaotamine, seiklused roosi, risti ja Püha Hauaga, Mäevana lood. Üpris vähe on teada sellest, et legend Templi vendade iidolist, mis neile 1307.–1310. aastate protsessides lõpuks surma tõi, pärines juba Richard Lõvisüdame aegsetest võitlustest Kolmandas ristosõjas ja seostus pärimusega ühest Jaffa naisest, kes oli sünnitanud hauas. Eri autorid nagu Gautier Map, Roger de Hoveden

ja lõpuks keskaja esimeseks folkloristikks nimetatud Gervais de Tilbury on neid lugusid täiendanud ja välja on tulnud tõeline idamaine *thriller*.

Käsitelles Karl Ristikivi loomingut nende legendide taustal tuleb kõigepealt muidugi välja tuua erakordselt peen vihje Hingede Kaevule Jeruusalemmas: kui Templi vendade vaimud oma punaseristilistes mantlites Jeruusalemma kuninga palee kabeli ette jõuavad, siis küsib nende meister valju häälega: „Kes vabastaks nüüd Püha Haa?” – Ja sama kõmisev vastus: „Eikeegi! Templit ei ole enam!” Kui risticõdade-folklooris on küsimuse all hääled, siis need seostuvad kaudselt alati Püha Graali otsingutega, sest mitte mingil muul moel kui taevalike häälte juhatusel ei saanud Graali üles leida.

Vend Roger Blondel de Tressalinil on olemas enamus rüütlivoorustest, sellepärast on tal sümboolne retooriline lootus oma Graal üles leida. De Tressalini tegude ja lugude ning teisalt Outre-Mer'i rüütlipärimuste suhetest see lugu räägibki.

Jean Pascal Ollivry

EKSPERIMENT KÄOGA

Ristikivi romaanide üks kindel ja püsiv tunnus on teatud lihtsus, seda nii sündmustiku ja probleematika kui ka keele tasandil. Vahel on raske otsustada, kas mingi tegelase tunne või intriigipööre tundubki naiivne just sellepärast, et lause, mis seda väljendab, on väga ootuspärane või lausa klišeelik, või vastupidi – või siis on need tunnused üksteisest hoopis sõltumatud. Tõlkimine osutub sellise küsimuse puhul efektiivseks uurimisriistaks. Probleematikat vaadatakse kahel viisil: (1) võrreldes sarnase sisuga tekste, millest üks on juba tõlge, aga siiski eestikeelne (romaanist „Hurmakägu on surma nägu”, tõlkinud Jaan Kross), ja teine pärit romaanist „Kahekordne mäng”, ning (2) tõlkides neid katkendeid prantsuse keelde.

Tarah Montbélialtz

**CHRISTIQUEU DE TOUTES LES ESTONIES (EHK EESTIDE
RISTIKIVI EHK ÜLEEESTILINE RISTIKIVI)**

1. Miks ma tõlkisin „Inimese teekonna”?
2. Kuidas prantslased võtsid „Inimese teekonna” vastu?
Mida kirjutasid kirjandus-, teatri- ja usuvaldkonnast Mathieu Bénézet, Claude Merlin ja Joseph de Tinguy oma sissejuhatuses prantsuskeelsele „Chemin terrestre”ile, mis ilmus aastal 2002?

Peeter Puide

MÕNI SÕNA KARL RISTIKIVI LUULE TÖLKIMISEST ROOTSI KEELDE

„Inimese teekond” ei valmista mingisuguseid erilisi raskusi, mida ei tuleks ette ka teistes tõlgetes. Tekstid on aga küllalt nõudlikud. Rootslastel puuduvad täiesti sõjakogemused. Seega on pagulus ja koduigatsus rootslasele emotsionaalseteks mõistatusteks. Ristikivi „Kõledad kaljud” on Rootsis üleskasvanud inimesele otsetõlkes samuti imelik mõttekäik. Rootsi skäärid on rootslasele romantiliselt pehmed ja päiksepaistelised. Rootsi keele meloodia ja rütm ning eestikeelse teksti oma ei vasta teineteisele üldse. Riimid pole samuti kättesaadavad ilma mõttekäikude banaliseerimise või ka täieliku võltsimiseta. Tõlkimise nõudlikkus vastab originaalluule loomisele (vt Georg Steiner, „After Babel”). Kas tõlkija ise on siis sama hea luuletaja kui originaali autor? Kui iga isiku elukogemused ja keeleteadmine on risoomne (vt Gilles Deleuze ja Pierre-Félix Guattari organisatsiooni ja keele teooria) ja seega täielikult individuaalne, kas siis tõlge on üldse mõeldav? George Steiner ütleb: *Language is the main instrument of man's refusal to accept the world as it is*, mille järgi variseb kokku tõe ja luule omavaheline vaste. Keele abil ei saa seega tõe välja uurida (ka Steineri tees on paradoksaalne). Ristikivi luules leidub palju kohti, kus ta annab neid raskusi mõista.

Ljudmilla Kokk (Simagina)

KOGEMUSI RISTIKIVI TÖLKIMISEST VENE KEELDE

Ristikivi tõlkijana võiksin rääkida pigem temast endast kui tema teoste tõlkimisprotsessist, sest seda viimast on tõesti raske kirjeldada. Iga Ristikivi teos on nagu väljakutse sukelduda teadmatusse, mispuhul pole kunagi selge, millega see kõik lõpeb. Tema looming on väga mitmekesine ning tekstide mitmekesisus dikteerib ise tõlkimisvormi ja -meetodi: alates näiteks riimitud tekstiosadest „Sellides” ja lõpetades moodsa romaani tinglikus vormis kirjutatuga („Hingede öö”) või teiste süvafilosoofiliste teostega (diloogia „Kõik, mis kunagi oli” ja „Ei juhtunud midagi”). Kuigi ilukirjanduslik tõlge võimaldab üsna laialt kasutada erinevaid sõnastusvariante, eelistan ma siiski originaalilähedast tõlget, näiteks säilitades originaali võtmesõnu, sest tihtipeale kannavad just need sümboolikat. Keelelised raskused on seotud selle tabamisega, kas jutt käib käesolevast momendist või on tegu kirjaniku ettekujutusega, Ristikivi püüuga väljendada reaalsust episoodilisuse, katkestatuse, lõpetamatuse poeetikas („Rooma päevik”), tema taotlusega fokuseerida ühiskonna käitumist ja oma arutlusi elust ja inimesest, tema mõttekäikudega vaimust, ärist ja poliitikast, maakultuurist ja linnatsivilisatsioonist (diloogia „Kõik, mis kunagi oli” ja „Ei juhtunud midagi”).

Tõlkimisel olen püüdnud hoolikalt jälgida Ristikivi stiili, mida iseloomustab selgus, lihtsus ja sisemine harmoonia isegi tema keerulistes teostes. Need ei tekitanud mulle niivõrd keelelisi raskusi, kuivõrd pakkusid palju mõtlemisainet (novellid „Kodumaa muld”, „Sillal”, „Novell”). Ristikivi mõtlemis- ja väljenduslaad on täpne, kuid sageli teeb algne mõte

ootamatuid käänakuid, kirjanik ironiseerib ja paradokseleb meelsasti, kuid lõpetab alati õilistatud tundemaailmas, kus keskseteks saavad kõlbelised küsimused (novellikogus „Sigtuna väravad”). Tema teosed on täis lauseid, mis keerduvad omaette aforismideks, neis on rahvalikke mõtteteri, millest mõnele leidsin vaste vene keeles, kuigi enamik on „puhas” Ristikivi („Kõik, mis kunagi oli”, „Mõrsjalinik”).

„Hingede öö” tõlkimisel pidin meenutama mitmete teiste autorite (Hesse, Kafka ja Camus’) raamatute lugemist ja konsulteerima mulle teadmata asjade üle mitme inimesega. Selle raamatu tõlkimine rikastas mind paljudes aspektides, peamiselt aga pagulase elutaju ja üldse „võõra” psühholoogia tundmises, mistõttu lisasin raamatu pealkirjale („Ночь душ”) alapealkirja „Посторонний”. Märkimisväärsed on tõlkimise juures ristikivilikud adjektiivid, näiteks nimetab ta Kopenhaagenit „Euroopa suurimaks väikelinnaks” („Kahekordne mäng”), ning kodumaise päritoluga looduskirjeldused (isegi „Mõrsjalinikus”). Ristikivi lühivorme iseloomustab püüd selgusele, lihtsusele, kuid ka puänteeritud lõpule („Õrnasüdameline Tiina”, „Klaassilmadega Kristus”).

Ristikivi tõlkides õppisin temalt inimlikkust, humanistlikku suhtumist ümbritsevasse maailma, sügavust ja tolerantust, ning tahaksin loota, et sain ka vene lugejani viia „peaaegu sedasama”, mida tema tahtis öelda.

Enn Nõu

ISIKLIKEST KOHTUMISTEST KARL RISTIKIVIGA

Kavatsen rääkida isiklikest kohtumistest Karl Ristikiviga. Arutlen natuke tema kui inimese ümber, kõnelen tema nõrkustest ja tugevustest, lähtudes tema päevaraamatust ja kirjadest. Puudutan tema probleeme ja arutlen, miks ta on Eestis nii populaarne autor, kuigi paguluses võib-olla nii tugevasti välja ei paistnud. Ristikivi kui kirjaniku jätan teistele ja targematele lahtimõtestamiseks.

RISTIKIVI AASTA ÜRITUSI, NÄITUSI, SÜNDMUSI

- 18.05.2012 peeti VI moodsa eesti kirjanduse seminari teemal „Karl Ristikivi „Rooma päevik”” (1976), korraldajaiks Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus ja A. H. Tammsaare Muuseum.
- 16.–17.10.2012 toimub konverents „Karl Ristikivi 100” Tallinnas ja Tartus.
- 30.01.2012–31.12.2012 on avatud näitus „Võõras majas. Karl Ristikivi Tammsaare juures” A. H. Tammsaare Muuseumis.
- 11.10.2012–10.11.2012 on avatud näitus „Inimese tee: Karl Ristikivi 100” Tartu Linnaraamatukogu IV korruse fuajees.
- 15.10.2012–30.11.2012 on avatud näitus „Karl Ristikivi 100” Eesti Kultuuriloolise Arhiivi materjalide põhjal Eesti Kirjandusmuuseumi saalis.
- Oktoobrikuus on Tallinna Keskraamatukogu kõigis harukogudes Karl Ristikivi sünniaastapäevale pühendatud raamatuväljapanekud.
- Sarjas „Tea lasteraamatute varalaegas” on kirjaniku 100. sünniaastapäevaks ilmunud Karl Ristikivi lasteraamatu „Sinine liblikas” 3. trükk.
- Kirjastuselt Go Group on ilmunud postkaardiraamat „Karl Ristikivi teekonnad. Kaheksakümmend kuus postkaarti reisidelt 1946–1976”. Raamatu on kommenteerinud ja koostanud Janika Kronberg.
- Loomingu Raamatukogus nr 31–32/2012 on ilmunud Karl Ristikivi kaks kuuldemängu: „Lõhkemata pomm. Pimenägemine”.
- Looming 2012 nr 10 on pühendusnumber Karl Ristikivile.
- 18.–29.07.2012 etendati suvelavastust „Karl Ristikivi põlev lipp” Pivarootsis Läänemaal Hanila vallas Juurika talus. Autor: Loone Ots, lavastaja: Raivo Trass.

15.10.2012 toimus näidendi „Üksainus Araabia öö. Salme Niilendi näidend” ettelugemine Karl Ristikivi Seltsi korteris. Autor: Loone Ots.

15.–19.10.2012 loeb Vikerraadio järjejutuna katkendeid Karl Ristikivi romaanist „Imede saar” Tambet Tuisk.

17.10.2012 kell 23.00 kõlab Vikerraadios Juhan Viidingu esituses Ristikivi luulet.

15.–18.10.2012 loeb Klassikaraadios katkendeid „Hingede ööst” Tõnu Mikiver.

19.10.2012 kell 9.30 esitab Rein Laos Klassikaraadios novelli „Elu peegel”. (Vt ka <http://raadioteater.err.ee/raadioteater/avaleht>)

05.–10.05.2012 toimus Karl Ristikivi Seltsi ühisretk Rooma.

13.07.2012 tähistati Karl Ristikivi 100. sünniaastapäeva Varblas, kõneles Janika Kronberg.

21.08.2012 pidas Janika Kronberg Kanadas Kotkajärve Metsäülikoolis loengu, mis oli pühendatud Karl Ristikivi 100. sünniaastapäevale.

Karl Ristikivi kohta Internetis:

http://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Ristikivi – lehekülje on koostanud Eric Dickens.

www.ristikivi.net – Karl Ristikivi Seltsi kodulehekülg.

... ja ...
... ja ...
... ja ...

... ja ...
... ja ...
... ja ...

... ja ...
... ja ...
... ja ...

... ja ...
... ja ...
... ja ...

... ja ...
... ja ...
... ja ...

Eesti Kirjandusmuuseum
ESTONIAN LITERARY MUSEUM

Karl Ristikivi Selts

Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus

Eesti Kirjanike Liit

**SOOMEN VIRO-
INSTITUUTTI**

KULTUURIMINISTERIUM

Eesti Kultuurkapital

TALLINK

Estonian Literature Centre

... ja ...
... ja ...
... ja ...